ORGANIKA

Shoqata e Përpunuesve dhe Eksportuesve Kosovar të PPJD

Kosovo Asssociation of the Processors and Exporters of the NWFP

Studimi i sektorit të Produkteve Pyjore Jo-Drusore (PPJD) dhe Bimëve Mjekësore dhe Aromatike (BMA)

Viti 2019

GUSHT 2020

Përgjegjësia:

Ky raport është porositur nga Shoqata ORGANIKA dhe është në pronësinë e shoqatës. Raporti u financua nga Agjencia Zvicerane për Zhvillim dhe Bashkëpunim (SDC) përmes projektit Promovimi i Punësimit në Sektorin Privat (PPSE) në kuadër të mbështetjes së përgjithshme për këtë sektor. Opinionet e shprehura në raport janë të Shoqatës ORGANIKA dhe nuk pasqyrojnë pikëpamjet e SDC-së apo të PPSE-së.

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

PPSE
PROMOTING
PRIVATE SECTOR
EMPLOYMENT

Përmbajtja

1. Hyrje 2
2. Sfond 2
3. Zhvillimi i sektorit te PPJD dhe BMA 3
4. Zhinxhiri i vleres i PPJD dhe BMA 3
5. Metodollogjia 4
6. Rezultet 5
6.2.1 Punësimi i sektorin e PPJD & BMA 5
6.2.2. Kapacitetet Përpunuese 7
6.2.3 Grumbullimi i PPJD 9
5.2.3 Kultivimi i BMA-ve 11
5.2.4 Frutat e imëta të kultivuara nga akterët e sektorit të PPJD dhe BMA 12
5.2.6 Shitja e PPJD dhe BMA 12
5.2.7. Shitja e PPJD dhe BMA në tregun vendor 13
5.2.8. Sitjet sipas produkteve 13
5.2.9. Investimet e tanishme dhe në të ardhmen dhe certifikimi 14
5.2.10 Planet për kultivimin e BMA-ve 15
5.2.11 Lista problemeve te idenfikuara 15
7. Konkluzionet 17
Referencat: 18

Shkurtesat dhe Akronimet

MBPZHR	Ministria e Bujqesise, Pylltarise dhe Zhvillimit Rural
PPJD	Produktet Pyjore Jo-Drusore
BMA	Bimet Mjekesore dhe Aromatike
GIZ	Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit
USAID	United States Agency for International Development
EU	European Union
EUOK	European Union Office Kosovo
PPSE	Promoting Private Sector Punesimi
IADK	Initiative for Agricultural Development of Kosovo
QG	Qendra grumbulluese
IPA	Instrument Pre-Accession
Ton	1,000 kg
Ha	10,000 m^2
HACCP	Hazard Analysis Critical Control Points
IFS	International Food Standard
ISO	International Organization for Standardization

1. HYRJE

Sektori i bujqësisë merr pjesë me 7.2% në prodhimin e brendshëm bruto dhe punëson 25% të fuqisë punëtore; prandaj, është një sektor shumë i rëndësishëm ekonomik për vendin[1]. Duke marrë parasysh bilancin tregtar negativ të Kosovës, Produktet Pyjore Jo-Drusore (PPJD) dhe Bimët aromatike mjekesore (BMA) është një nga nënsektorët më të rëndësishëm të bujqësisë për shkak të potencialit të lartë të eksportit dhe përshtatjes së tij me kushtet klimatike në Kosovë.

Produktet pyjore jo-drusor[2] konsiderohen produkte që gjenden të lira në natyrë, duke përfshirë bimë mjekesore dhe aromatike, fruta pylli, lëndë ushqyese (kërpudha, arra, barishte), ekstrakte, lëngje dhe distilate (rrëshira, ngjyra, esenca) produkte të fibrave (osier, bambu, rotan, etj.), produkte nga kafshë dhe insekte (mish, lëkurë, lëvore, mjaltë, etj.) dhe inerte (rërë, zhavorr, gur). Ndërsa, Bimët Mjekesore dhe Aromatike janë prodhime bujqësore të kultivuara. Edhe pse këto dy grupe produktesh janë të ndryshme për sa i përket furnizimit, PPJD grumbullohen në pyje dhe toka pyjore, kurse BMA kultivohen si produkte të tjera bujqësore, të dy grupet e produkteve përdoren, si përbërës, nga tri industri të ndryshme – e ushqimit, industria kozmetike dhe farmaceutike.

Bazuar në vlerësimin e nënsektorit të kryer nga GIZ (Birgitt Boor, Value Chain and Market for BMAs in Kosovo, 2019, Prishtina), BE përfaqëson tregun më të madh të vetëm tregtar për ilaçe bimore në botë, duke importuar çdo vit 150,000 Ton të bimëve mjekësore si lëndë e parë në vlerë prej 425 milion €. Gjermania është tregu më i madh brenda BE-së, duke importuar 65,000 Ton në vit në vlerë prej 201 milion €. Gjermania gjithashtu renditet në vendin e tretë në botë, si importues dhe eksportues, duke eksportuar produkte në vlerë prej 40 miliardë € në vit si ilaçe dhe produkte tjera farmaceutike.

Kosova ka krijuar lidhje shumë të mira të tregut me blerësit në tregun e BE-së; kjo është një mundësi unike për të përfituar. Avantazhe të tjera të Kosovës janë afërsia gjegrafike me tregjeve të BE-së, lidhje me diasporën në vendet përkatëse dhe potencial të lartë në angazhimin e të rinjve në kultivimin dhe grumbullimin e produkteve me cilësi të lartë.

Përkundër potencialit të madh të tregut të përmendur më lart, grumbullimi i PPJD dhe kultivimi i BMA ballafaqohen me problemet e zakonshme të sektorit bujqësor siç janë: toka e segmentuar ne parcela të vogla, mos respektimi i qarkullimit bimor, mungesa e njohurive të kultivimit organik, cilësia e ulët e inputeve / farërave, kostot e larta të prodhimit, menaxhimi i barojave, sistemi i menaxhimit të cilësisë së qendrave të grumbullimit dhe mungesa e shërbimeve keshillimore me përvojë.

2. SFOND

Shoqata ORGANIKA ka kryer studime të sektorit PPJD dhe BMA që nga viti 2017. Objektivi kryesor i studimit është grumbullimi e të dhënave për sektorin kryesisht nga anëtarët me metodologji të njëjtë dhe në mënyrë të përsëritur (çdo vit), si dhe prezantimi i te gjeturave te të gjithë aktorët në sektori bujqësor duke përfshirë Ministrinë e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural (MBPZHR), donatorët dhe institucionet e tjera përkatëse. Studimi synon të bëhet një mjet informacioni / reference për përgatitjen e strategjive, programeve dhe politikave të zhvillimit, si dhe një instrument i ORGANIKA për të krijuar besimin e anëtarëve si përfaqësuese e tyre dhe besimin e institucioneve (p.sh. MBPZHR) si një i partneri besueshëm që ofron informacion të vlefshëm.

Këtë vit për të kryer studimin, ORGANIKA u mbështet nga projekti "Promovimi i Punësimit të Sektorit Privat (PPSE)" në Kosovë, i financuar nga Agjencia Zvicerane për Zhvillim dhe Bashkëpunim (SDC), dhe zbatuar nga një konsorcium i Swisscontact dhe Instituti Riinvest.

[1] MAFRD (2018), Green Report

[2] Udhezimi Administrativ Nr. 04/2008 per kultivimin dhe grumbullimin e produkteve pyjore jo-drusore

3. ZHVILLIMI I SEKTORIT TE PPJD DHE BMA

Në ish-Jugosllavi grumbullimi i PPJD-vë u bërë kryesisht përmes kooperativave bujqësore. Kosova ishte pjesë e zinxhirit të furnizimit duke shitur produkte për kompani më të mëdha në Serbi, Kroaci dhe Slloveni, por këto lidhje u ndërprenë gjatë luftës 1998 - 99. Në atë periudhë vetëm PPJD e freskët (p.sh. kërpudha) janë eksportuar pa ndonjë vlerë të shtuar. Vetëm në fillim të vitit 2000, lidhjet fillestare me tregjet ndërkombëtare u krijuan përmes Serbise, Maqedonisë dhe Shqipërisë.

Sektori u rivendos në vitin 2002 me mbështetjen e donatorëve si Helvetas / Intercooperation, USAID, Care International, Swisscontact dhe GIZ. Mbështetja për sektorin u pasua nga MBPZHR përmes (1) Programit të Zhvillimit Rural përmes Masës 302.2 - "Përpunimi i bimëve mjekesore dhe aromatike, frutave pyjore dhe kërpudhave të mbledhura" për investime në asete fizike, dhe (2) Programit i pagesave direkte duke mbeshtur BMA organike të çertifikuara fillimisht 200 € / ha dhe që prej 500 € / ha. Investime të tjera në këtë sektor janë bërë përmes skemës së Granteve Zyrës së BE-së në Kosovë: Skema e Granteve për Mbështetje të Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural IPA 2014 & 2015.

Sektori i PPJD-ve dhe BMA-ve u fuqizua më tej me themelimin e shoqatës ORGANIKA, në vitin 2013, nga kompanitë kryesore. Objektivat kryesore të shoqatës janë përmirësimi i bashkëpunimit ndërmjet akterëve të sektorit, promovimi i produkteve të Kosovës në tregjet e huaja të eksportit dhe përmes aktiviteteve lobuese. Aktualisht, ka 41 anëtarë.

ORGANIKA, është mbështetur nga donatorët dhe projektet e zhvillimit në vitet e fundit. Projektet kryesore të donatorëve mbështetës janë:

- Projekti i USAID-iy “AGRO” (Agricultural Development and Rural Opportunities);
- Projekti i GIZ-it “CETEP” (Creating Punesimi Through Export Promotion);
- Projekti “PPSE” (Promoting Private Sector Punesimi).

Projektet e lartpërmendura i dhanë mbështetje shoqatës në:

- Forcimi dhe zhvillimi i shoqatës ORGANIKA përmes krijimit të zyrës dhe ndërtimit të kapaciteteve njerëzore të ORGANIKA;
- Vizita ne panaire të ndryshme ndërkombëtare dhe organizimi i misioneve të shitjes;
- Trajnimi i anëtarëve për kultivimin organik të BMA;
- Shtypja e broshurave për kultivimin organik BMA;
- Certifikimi organik i anëtarëve.

4. ZHINXHIRI I VLERËS I PPJD DHE BMA

Aktorët kryesorë të zinxhirit të vlerës janë tregtarët e inputeve, fermerët kultivues të BMA-ve, qendrat e grumbullimit të PPJD-ve dhe BMA-ve, përpunuesit dhe tregtarët / eksportuesit. Shpesh, një akter i caktuar luan disa role brenda zinxhirit të vlerës - të qenit fermer, qendër grumbullimi, përpunues dhe / ose eksportues. Përveç kësaj, disa nga eksportuesit janë gjithashtu të përfshirë në zinxhirë të tjerë të vlerës p.sh. përveç qe kane aktivitete në mbledhjen, përpunimin dhe eksportimin PPJD merren edhe me mjedra.

Në zhvillimin e këtij zinxhiri vlerash kanë ndikuar institucione të shuTona përfshirë donatorët, bankat, OJQ-të, MBPZHR-në si në mbështetjen e funksioneve p.sh. skemën e çertifikimit dhe zhvillimin e bazës ligjore; u krijua një mjedis i mundshëm për zhvillimin e mëtejshëm të zinxhirit të vlerës.

Figura 1 – Zhixhiri i vlerës i PPJD dhe BMA

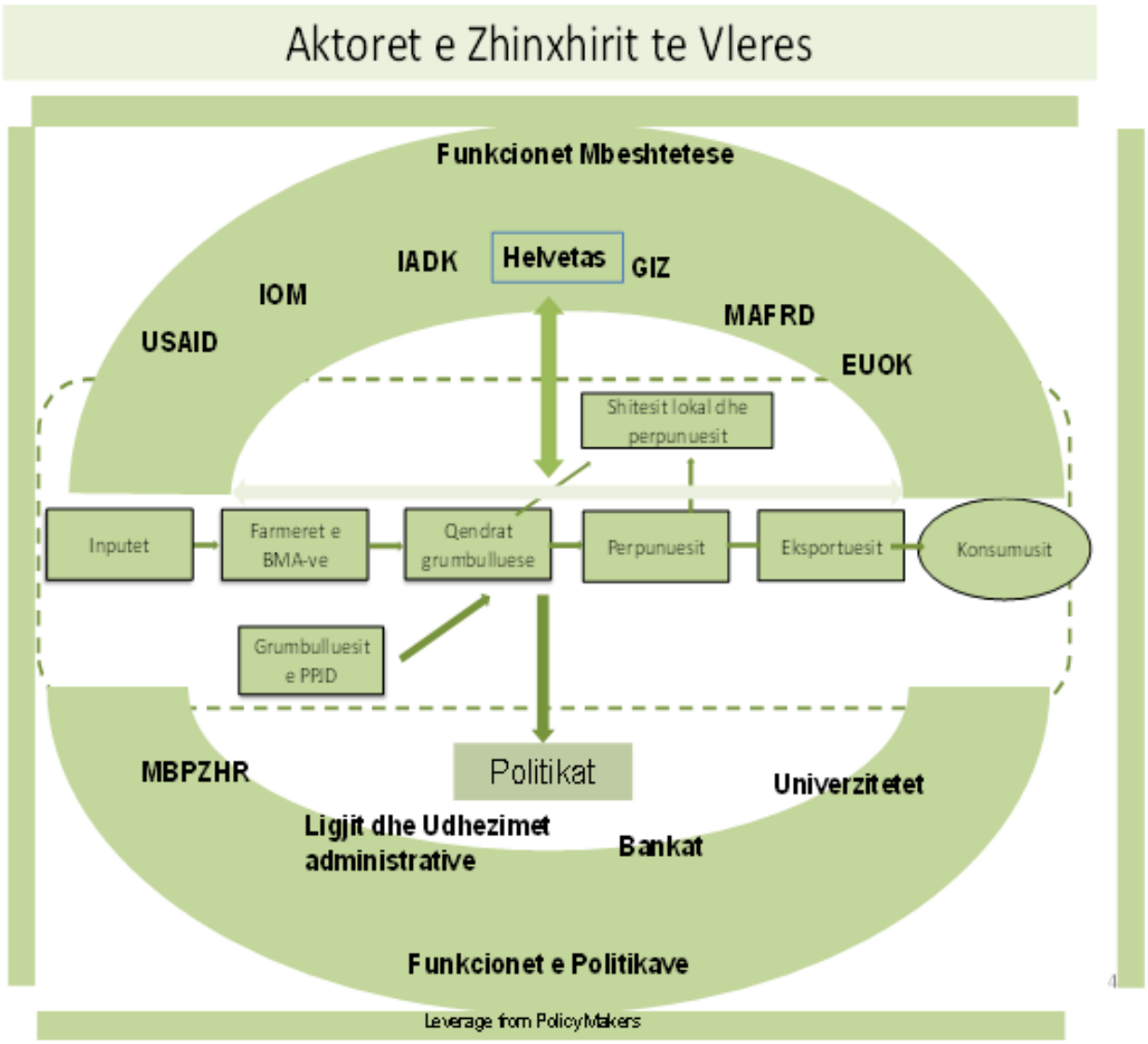

5. METODOLLOGJIA

Ky raport ofron një përmbledhje të sektorit të PPJD-ve dhe BMA-ve, përfshirë kapacitetet prodhuese, grumbulluese dhe përpunuese, si dhe mundësitë për rritje dhe sfida. Për përgatitjen e raportit, informacioni u mblodh përmes intervistave të kompanive (të dhëna primare). Fillimisht një pyetësor (Shtojca 1) u hartua nga konsulenti dhe stafi i ORGANIKA-s; ndërsa, për analizë dhe krahasim janë përdorur të dhëna dytësore, përfshirë dokumentet dhe studimet e Zyrës së Statistikave të Kosovës, Doganave të Kosovës dhe raporteve të ndryshme të donatorëve.

Informacioni u mblodh përmes intervistave të bëra nga stafi i ORGANIKA, me 41 të anketuar duke përfshirë fermerë BMA, qendra grumbullimi, përpunues, tregtarë vendorë dhe eksportues. Të dhënat kryesore u përpunuan në Excel. Fillimisht u prodhua një pyetësor duke përdorur *google forms* dhe të gjitha të dhënat e mbledhura u futën në to, por rezultatet nuk ishin siç pritej - google nuk ofoj rezultatet te përmbledhura për interpretim. Për këtë arsye pyetësori në *google forms* duhet të rishikohet vitin e ardhshëm.

Raporti ofron informacion mbi temat kryesore të sektorit PPJD dhe BMA: struktura e punësimit, kapacitetet prodhuese dhe përpunuese (tharëset, tunelet per ngrirje te thelle, linjat e përpunimit, dhoma per ftohje), investime aktuale dhe të ardhshme, lloji dhe sasitë e PPJD-ve të mbledhura, sasia e

BMA-ve të kultivuara, viti i themelimit të kompanive, shitjet, eksportet, shitjet vendore, lista e pajisjeve dhe pengesat kryesore me të cilat përballet sektori.

Krahasuar me 2018, në vitin 2019 u intervistuan 7 kompani të reja; të gjitha kompanitë iu përgjigjën kërkesës për intervistë. Për shkak të faktit se disa prej kompanive janë të përfshira në sektorin e frutave te imeta, të dhënat u mblodhën për frutat e imëta te kultivuara dhe do të sigurohen në seksionet përkatëse te raportit.

6. REZULTET

6.2.1 Punësimi i sektorin e PPJD & BMA

Sektori PPJD & BMA në vitin 2019 punësoi gjithsej 344 punëtorë me orar të plotë dhe 1,070 punëtorë sezonalë. 42% e punonjësve me orar të plotë dhe 65% e punëve sezonale ishin gra; është e qartë se gratë e punësuara dominojnë fuqinë punëtore të sektorit.

Tabela e mëposhtme do të shpjegojë punësimin me kohë të plotë, punonjësit sezonalë, gratë dhe të rinjtë.

Punësimi në sektorin PPJD dhe BMA

344 *punëtor me orar të plotë (42% gra)*

1,070 *punëtor sezonal (65% gra)*

Tabela 1: Struktura e punësimi në sektorin e PPJD & BMA

Punesimi	Me orar te plote					Sezonal				
	Totali	Gra	Burra	Te rinj (18-30)	Minoritete	Totali	Gra	Burra	Te rinj (18-30)	Minoritete
2019	**344**	146	198	179	66	**1,070**	693	377	539	417
		42%	58%	52%	19%		65%	35%	50%	39%
2018	**315**	157	158	149	57	**794**	526	300	445	271
Rritja/zvoglimi (%)	**8%**	-8%	20%	17%	14%	**26%**	24%	20%	17%	35%

Krahasuar me shifrat e punesimit të marra në 2019 me 2018, ka një rritje me 8% - rritje midis punonjësve me orar të plotë (29 punonjës shtesë) dhe 26% rritje në punonjës sezonalë (276 punonjës shtesë). Arsyeja kryesore për këtë ishte se sasia e PPJD e mbledhur dhe sipërfaqja e mbjellë me BMA është rritur. Një vëzhgim tjetër i rëndësishëm është një rritje e konsiderueshme e numrit të pakicave të punësuar sidomos punë sezonale nga 271 vende pune (2018) në 417 vende pune në 2019, me një rritje prej 39%. Ndoshta, arsyeja kryesore për rritjen e punësimit te pakicave është se të rinjtë shqiptarë kanë emigruar në Evropën Perëndimore.

Figura 2 – Numri i punetoreve me orar te plote gjate viteve (2017-2019)

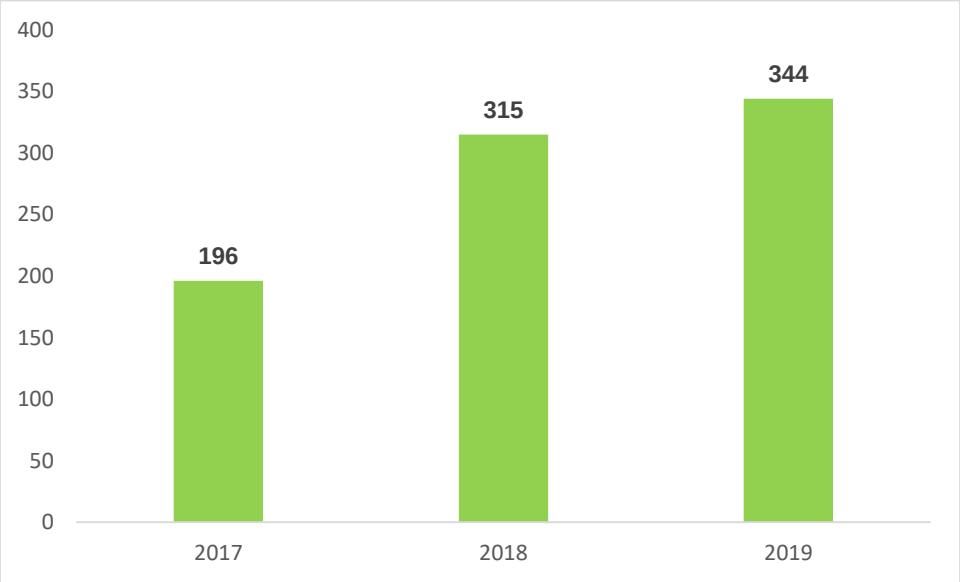

Siç shihet në grafikun e mësipërm, rritja e punëtoreve me orar të plotë në vitin 2019 ishte vetëm 8%; nëse e krahasojmë atë me rritjen në 2018, e cila ishte një rritje mjaft e konsiderueshme me 61%, duket se punesimi ka arritur kulmin e saj për zhvillimin aktual të sektorit.

Bazuar në të dhënat e marra nga regjistrimet e bizneseve, katër vitet e fundit, tendenca e firmave të sapo regjistruara është e qëndrueshme; ka një rritje modeste të numrit të të ardhurve në sektor - midis 3 dhe 4 ndërmarrje të reja të regjistruara çdo vit nga 2015-2018 dhe gjatë vitit 2019 nuk ka regjistrime të reja. Duket se sektori në formën në të cilin ka punuar deri më tani ka arritur kulmin, pragu i hyrjes në këtë sektor është shumë i lartë dhe ka një zgjerim të kapaciteteve të kompanive ekzistuese dhe gjithashtu shumë kompani kanë rritur diversifikimin e aktivitetet e tyre në këtë sektor. Nga 2001 në 2013 ka një rritje të ngadaltë por të qëndrueshme të sektorit, me mbështetje të fortë nga donatorët, institucionet vendore dhe kombëtare dhe interes i madh nga biznesmenët u manifestua nga një rritje e bizneseve dhe sektorit në tërësi.

Figura 3 – Numri kompanive te regjistruara ne vite

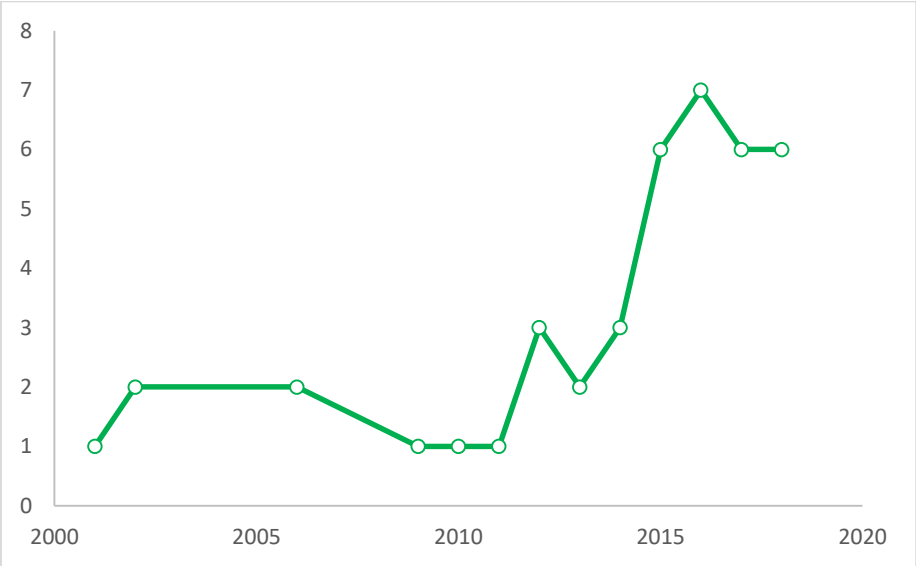

Bizneset e regjistruara regjistrohen në disa forma ligjore për më shumë shih figurën më poshtë:

Figura 4 – Tipi i bizneseve te regjistruara

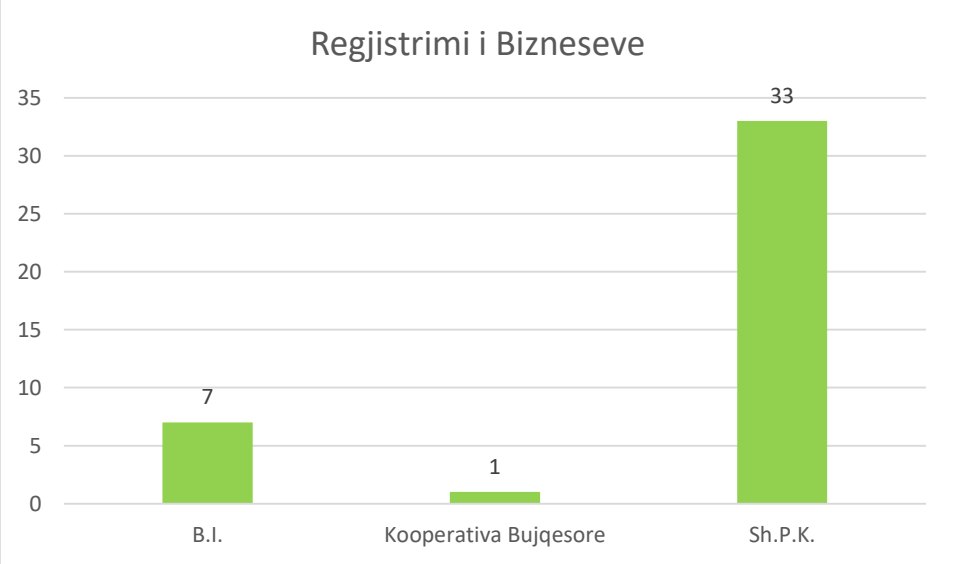

Siç mund të shihet, lloji i biznesit Shoqërive me Përgjegjësi të Kufizuar (Sh.P.K) dominon nga 33, ndjekur nga 7 biznese individuale (B.I.) dhe në fund vetëm 1 kooperativë bujqësore. Nje prej arsyeve kryesore

për numrin e lartë të Sh.P.K. është se Zyra e BE-së në Kosovë u ka dhënë përparësi këtyre llojeve të bizneseve dhe vetëm ata konsiderohen të kualifikuar për të aplikuar për fondet e BE-së.

Kapaciteti për tharje është rrit për 39%

6.2.2. Kapacitetet Përpunuese

Në lidhje me kapacitetet përpunuese, të dhënat u mblodhën për kapacitetet e instaluara të tharësve, tuneleve per ngrirje te thelle (- 40 ° C), depot për produktet e ngrira (- 20 ° C) dhe linjat e përpunimit te PPJD-ve dhe BMA-ve.

Tabela 2: Tharëset

Viti	Siperfaqja (m^2)	Kapaciteti (Ton/24 ore)	Shrytezimi (dite/vit)	Përdorimi (% vjetore)
2019	1,920	88	117	32
2018	1,381	72	110	19
2017	1,448			
Rritje/Zvoglim 2018/2019	39%	11%	6%	

Në vitin 2019, ka një rritje të sipërfaqes aktive me 539 m^2 në kapacitetet tharëse ose shprehur në përqindje, 39% rritje krahasuar me 2018. Sipërfaqja totale e tharësve gjatë vitit 2019 është 1,920 m^2. Kapaciteti ditor i të gjitha tharësve në sektor është 88 Ton/ ditë; krahasuar me 2018 kapaciteti ditor ishte 72 Ton/ditë ka një rritje me 8 Ton/dite; megjithatë, përdorimi vjetor i kapaciteteve të tharëses (117 ditë ose 32%) është pak më i lartë - ky është një tregues që më shumë produkte janë përpunuar gjatë vitit 2019. Në total, nga 41 të anketuar, 37 kanë të paktën një tharëse.

Tabela 3: Kapacitetet Perpunuese – Tunelet per ngrirje te thelle (- 40 °C)

Viti	Siperfaqja (m^2)	Kapaciteti (Ton/24 ore)	Shrytezimi (dite/vit)	Përdorimi (% vjetore)
2019	448	67	35	32
2018	424	60	32	28
2017	221			
Rritje/Zvoglim 2018/2019	6%	11%	8%	14%

Sipërfaqja totale e tuneleve per ngrirje te thelle (-40 ° C) të instaluar është 448 m^2 me kapacitet për të përpunuar 67 Ton/ditë; megjithatë, përdorimi vjetor në ditë është relativisht i ulët, duke marrë parasysh vetëm 125 ditë për kompanitë qe posedojnë tunele te tilla. Rreth 2,500 Ton produkte ishin ngrirë përmes tuneleve në 2019; krahasuar me vitin 2018, ka një rritje të ndjeshme në sipërfaqen e tuneleve me ngrirje te thellë me 11%. Në total nga 41 të anketuar, vetëm 12 prej tyre kanë tunele (-40 °C).

Tabela 4: Kapacitetet Perpunuese - depot për produktet e ngrira (- 20 °C)

Depot për produktet e ngrira (- 20 °C)				
Viti	Siperfaqja (m^2)	Kapaciteti (Ton/24 ore)	Shrytezimi (dite/vit)	Përdorimi (% vjetore)
2019	6,518	788	195	54
2018	3,813	816		
2017	2,898			
Rritje/Zvoglim 2018/2019 (%)	42%	-3.5%		

Pati një rritje të ndjeshme në sipërfaqen e depove për produkte të ngrira (-20 °C). Një sipërfaqe shtesë prej 2,705 m^2 u instalua në 2019, duke përfaqësuar kështu një rritje me 42% krahasuar me 2018. Kapaciteti ditor i magazinimit (-20 °C) është 788 Ton. Ditët e kapacitetit të përdorur ditë/vit janë 195 ditë dhe përdorimi në% në vit është 54%. Në total, nga 41 të anketuar, vetëm 14 kanë një frigorifer për ruajtje (-20 ° C).

Tabela 5: Kapacitetet Perpunuese – Objektet e përpunimit

Viti	Siperfaqja (m^2)	Kapaciteti (Ton/24 ore)	Shrytezimi (dite/vit)	Përdorimi (% vjetore)
2019	14,047	287	138	51
2018	8,090			
2017	6,212			
Rritje/Zvoglim 2018/2019	42%			

Pati një rritje të konsiderueshme në sipërfaqen e objekteve të përpunimit. Sipërfaqe shtesë 5,957m2 u instalua në 2019, duke përfaqësuar një rritje prej 42% krahasuar me 2018. Kapaciteti ditor i objektit të përpunimit është 287 Ton. Ditët e kapacitetit të përdorur ditë/vit të pajisjeve të përpunimit janë 138 ditë dhe përdorimi është 51% në vit.

Për më tepër, te anketuarit kanë dhënë informacione për makinat e tjera të përpunimit të paraqitura në tabelën vijuese:

Tabela 6: Kapacitetet përpunuese – makinat përpunuese

Pajisjet bazike për kultivimit dhe makineritë e tjera të përpunimit	No
Traka inspektuese me vibrim per fruta	12
Detektori i metaleve	10
Pjisje per copëtimin e bimëve	9
Pjisje per copëtimin e kërpudhave	9
Pajisje per copëtimin e mollave te egra	9
Makina per pastrimin e boronicave dhe dëllinjave	6
Makina paketuese te madhësive te ndryshme	6
Peshore	5
Paketuese per cajra	4
Linje përpunuese dhe selektuese per bime	4
Linje per selektimin e kamomilit	3
Makine kalibruese	3
Linje per vajra eterik	2
Linje per prodhimin e langjeve	2
Makine per selektimin e frutave te imëta ,me laser	1
Laser Fruit Selection Line (15 TON/24 Hours, 1000 TON/year)	1
Linje per përpunimi i bimëve	1
Linje per përpunimin e shtogut	1

Sipas Tabeles më sipër, shirit vibrues transportues për fruta dhe detektorë metali, së bashku janë 22 copë, etj. Sidoqoftë, shumë të dhëna mungojnë në lidhje me regjistrimet e automjeteve: furgon, kamionë, etj ndoshta me qindra mjete transporti. Për më tepër, informacioni u mblodh për pajisjet për kultivimin e BMA-ve, duke përfshirë makinat për përgatitjen e tokave, si dhe makineritë e korrjes, poshtë listës:

Tabela 7: Makina bujqesore për prodhimtari primare

Traktor me pajisje shtese	21
Motokultivator me pajisje shtese	5
Makina mbjellëse	3
Makina te ndryshme vjlese	2
Disqe	2
Makine per vjeljen e kungujve	1

Sigurisht, në të ardhmen duhet të bëhet një inventar i aseteve të përpunuesve në sektorin PPJD dhe MAP. Këtu është një përzierje e makinave dhe pajisjeve, duke përfshirë makinat dhe pajisjet për prodhimin primar dhe për përpunimin; megjithatë, pajisjet për prodhimin primar janë dominuese.

Në pjesën e problemeve të renditura, mungesa e mekanizimit të dedikuar për kultivimin e BMA-ve adresohet si një problem kryesor për sektorin; prandaj, 21 kompletet e traktorëve me pajisje mbështetëse nuk përfaqësojnë pajisje të përshtatshme për kultivimin e BMA-ve, dhe për këtë nevojiten pajisje specifike për këtë sektor. Shumë pajisje dhe makina mund të përdoren ose nga prodhimi primar në Bujqësi ose mund të merren me qira.

6.2.3 Grumbullimi i PPJD

Në vitin 2019, të anketuarit raportuan mbledhjen e 22 llojeve te PPJD-ve ne sasi totale prej 2,189 Ton. Sasia e përgjithshme e PPJD e mbledhur është rritur me 5% ose 101 Ton krahasuar me 2018. Tabela më poshtë paraqet sasinë e PPJD të mbledhur nga viti në vit, megjithëse numri i produkteve të mbledhura ndryshon nga viti në vit - shuma e mbledhur nuk ndryshon shumë.

2,189 ton PPJD janë grumbulluar në 2019

Figura 5: Grumbullimi i PPJD-ve ne periudhën 2017-2019 (ne Ton)

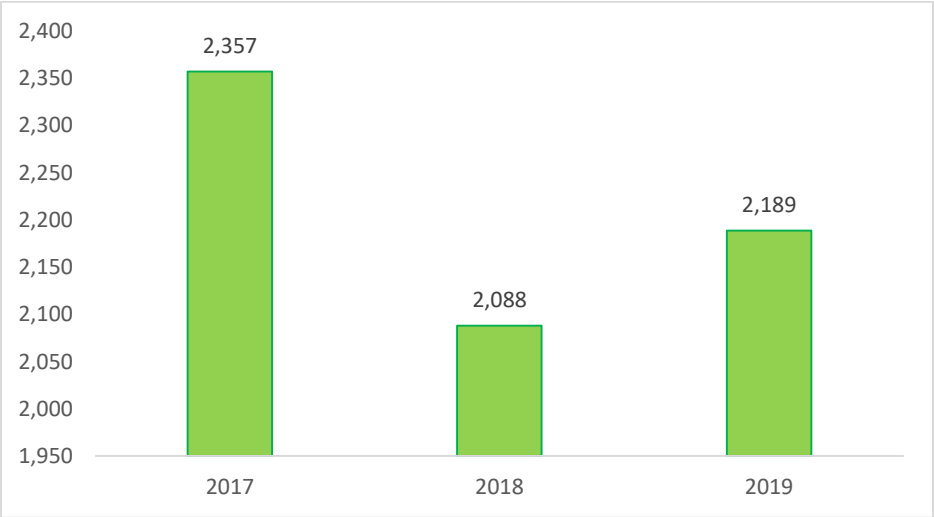

Lista e produkteve te grumbulluara në 2019 është më e shkurtër se lista e 2018 dhe madje më e shkurtër se 2017; në vitin 2019, u mblodhën 22 produkte, ndërsa, në vitin 2018 kishte 37 produkte. Nga 41 të anketuar gjithsej, 23 ishin të angazhuar në mbledhjen e PPJD-ve, për më shumë detaje Tabela më poshtë:

Tabela 8: Quantity Collected of the PPJDs in 2019

#	PPJD	Ton		#	PPJD	Ton
1	Boronica	596		12	Bar Pezmi	8
2	Dëllinja	460		13	Hithra	6
3	Manafera	317		14	Mushtekna	5
4	Kerpudha te freskëta	260		15	Lule bazmi	5
5	Kaqa	215		16	Fruta murrizi	5
6	Molla te egra	116		17	Trumzai	4
7	Shtog	62		18	Thunder mushke	2
8	Huder e egër	56		19	Bliri	2
9	Agulice	32		20	Lule Sqerre	1
10	Dredheza te egra	22		21	Lule radhice	1
11	Gjethe mjedre	19		22	L.gjeth Delli	0.2
					Total	2,189

Tabela më poshtë tregon 10 produktet kryesore PPJD gjatë 2019 dhe 2018. Nga 10, 9 prej tyre janë të njëjtat. Gjatë vitit 2019 u rrit grumbullimi i hudhrave te egra të cilat zëvendësojnë blirin që ishte në 2018 në 10 produktet më të grumbulluara.

Tabela 9 – Llojet e PPJD-ve te grumbulluara ne sasi me te madhe

2019			2018		
#	PPJD	Ton	#	PPJD	TON
1	Boronica	596	1	Boronica	520
2	Dëllinja	460	2	Dëllinja	318
3	Manafera	317	3	Kerpudha	266
4	Kerpudha	260	4	Manafera	266
5	Kaqa	215	5	Molla te egra	265
6	Molla re egra	116	6	Kaqa	148
7	Shtogu	62	7	Shtog	69
8	Hudra e eger	56	8	Dredheza te egra	49
9	Aguliçe	32	9	Aguliçe	31
10	Dredheza e egër	22	10	Bliri	27
	10 PPJD kryesore	**2,133**		**10 PPJD kryesore**	**1,958**
	Totali i PPJD-ve 2019	**2,189**		**Totali i PPJD-ve 2018**	**2,088**
	10 PPJD kryesore (%)	**97.46**		**10 PPJD kryesore (%)**	**93.78**

10 PPJD-të kryesore përfaqësojnë 97.46% të shumës totale të PPJD 2019 të mbledhura; duke krahasuar me 93.78% që janë mbledhur 10 PPJD kryesore të grumbulluara gjatë vitit 2018. Kjo tregon se këto janë produktet kryesore sepse çdo vit marrin pjesë me mbi 90% të sasisë totale.

Tabela 10: Kotraktimi i grumbullimit te PPJD-ve

	2018		2019		
Lloji i kontratës	Numri i Kontratave	%	Numri i Kontratave	%	Rritja/ Zvoglimi (%)
Qendrat Grumbulluese me kontrata per perpunues	235	18	133	8	-55
Grumbulluesit me kontrata	1,077	82	1,624	92	40
Grumbulluesit pa kontrata	1,584		2,773		55
Total	1,312	100	1,757	100	

Sasia totale e PPJD-ve prej 2,189 Ton është mbledhur nga 4,530 mbledhës. Nga gjithsej 1,624 kontrata janë nënshkruar ndërmjet grumbulluesve dhe qendrave grumbulluese; përveç kësaj, 2,773 grumbullues furnizuan me produkte qendrat grumbulluese pa nje kontrate te nënshkruar. Grumbulluesit pa kontrata përfaqësojnë 61% të numrit të përgjithshëm të mbledhësve. Një nga arsyet është se numri i eksportuesve u rrit dhe disa prej tyre nuk kërkojnë nga grumbulluesit te nënshkruajnë nje kontratë. Grumbulluesit e kontraktuar dhe jo të kontraktuar zakonisht shesin produkte në nën-qendrat e grumbullimit ose drejtpërdrejt në qendrat e grumbullimit; nuk ka rregulla të qarta të shitjeve në lidhje me zinxhirin e vlerës.

5.2.3 Kultivimi i BMA-ve

Sipërfaqja totale me kultivimit të BMA-ve në vitin 2019 ishte 1,282 Ha dhe sasia totale e prodhuara ishte 808 Ton. Sipërfaqja e krahasuar me 862 ha në 2018 përfaqëson një rritje për 420 hektarë ose 49%. Ndërsa sasia e prodhuar krahasuar me 537 Ton në 2018 përfaqëson një rritje për 271 Ton prej 50.5%. Kjo është një rritje e konsiderueshme; arsyeja kryesore për të janë mbështetja e GiZ përmes projektit IADK dhe mbështetja e MBPZHR përmes projektit AGRO të USAID.

Sipërfaqja me kultivim te BMA-ve është rrit për 420 Ha ose 49%

Tabela 11: Kultivimi i BMA-ve – Shënimet e përmbledhura

	Sipërfaqja (Ha)	Sasia (Ton)	Numri i fermerëve	Siperfaqja me pronësi nga kompania (Ha)	Produkt i certifikuar organik (Ton)
2019	1,282	808	855	758	637
2018	862	537	347	467	537
2017	250	208	355	229	186
Increase 2018/2019 (%)	49%	50.5%	146%	62%	19%

Pjesa më e madhe e rritjes së kultivimit të BMA-ve në hektarë ka rezultuar nga rritja e sipërfaqes së kultivuar nga fermerët, të cilët vendosën të zgjerojnë sipërfaqen e tyre të kultivimit.

Lidhur me llojet e BMA-ve, llojet më të përfaqësuara BMA të shprehura në sipërfaqe janë me kunguj të ndjekur nga kamomil. Llojet shumëvjeçare të BMA si rigoni, menta dhe sidomos hithra kanë ndjekur me rritjen e sipërfaqes. Në vitin 2019, numri i përgjithshëm i llojeve të kultivuara të BMA ishte 27. Për më shumë shih Tabela shoqëruar me grafik:

Tabela 12. Kultivimi i BMA-ve

Kultivimi i BMA-ve			
#	**Lloji i BMA**	**Ha**	**Ton**
1	Fara kungulli	904	124
2	Kamomili	133	34
3	Rigoni	22	104
4	Gruri jeshil	20	15
5	Mellaga e zeze	13	9
6	Menta	9	123
7	Purri	9	146
8	Hithra	8	81
9	Ciani	7	29
10	Kalendula	6	11
11	Borzilok	5	8
12	Luledielli	2	4
14	Sherebelja	1	10
15	Aguliçja	1	0.05
16	Bare blete	1	15
17	Tjera	142	96
	Totali	**1,282**	**808**
	Organik	**1,260**	**703**
	Konvencional	**22**	**105**

5.2.4 Frutat e imëta të kultivuara nga akterët e sektorit të PPJD dhe BMA

Siç është shpjeguar tashmë në seksionin e metodologjisë, të dhënat për frutat e imëta të kultivuara jane mbledhura sepse disa akter te sektorit të PPJD & BMA përdorin të njëjtat kapacitete dhe burime njerëzore për aktivitetet me frutat e imëta. Nga 41 të intervistuar, 8 prej tyre janë të angazhuar në frutat e imëta. Në vitin 2019, sipërfaqja totale me frutat e imëta ishte 386.3 ha dhe prodhimi total ishte 1.855 Ton. 91% e shitjeve ishin mjedra, te pasuara nga boronicat dhe dredhëzat. Këto shitje janë vetëm nga anëtarët e shoqatës ORGANIKA dhe nuk përfaqësojnë të gjithë sektorin e frutat e imëta.

Tabela 13: Fruta e imëta te kultivura

Eksporti i frutave te imëta te kultivuara			
Frutat e imëta	Shitjet (€)	Sasia (Ton)	Pjesa e tregut (%)
Mjedra	3,233,000	1,687	91
Manaferra	50,000	98	5
Dredheza	72,000	70	4
Totali	**3,355,000**	**1,855**	**100**

5.2.6 Shitja e PPJD-ve dhe BMA-ve

Shitjet janë treguesi më i rëndësishëm i këtij sektori për shkak të kontributit të tij në bilancin e përgjithshëm tregtar të vendit dhe pjesëmarrjes në shitjet e eksportit. Në këtë seksion, paraqiten shitjet totale si në tregjet vendore ashtu edhe në ato të eksporteve.

Tabela 14: Shitjet e PPJD-ve dhe BMA-ve

Eksporti	Shitjet (€)	Përqindja (%)	Shitjet (Ton)	Përqindja (%)
PPJD	€ 6,765,331	83	2,189	73
BMA	€ 1,391,741	17	808	27
Totali	**€ 8,157,072**	**100**	**2,997**	**100**

Janë 16 ndërmarrje, anëtare e Shoqatës ORGANIKA, që kanë shitur produkteve PPJD dhe BMA ne tregjet e eksportit. Shitjet totale te PPJD dhe BMA në tregje ndërkombëtare për vitin 2019 janë **8.15 milion €;** 83% ose 6.75 milion € ishin PPJD dhe 17% ose 1.39 milion € ishin BMA. Sasia totale e mallrave të shitura në eksport **2,997 Ton;** 73% ose 2,189 Ton ishin PPJD dhe 27% ose 808 Ton ishin BMA. Ekziston një disproporcion i madh midis shitjeve të eksportit të PPJD dhe BMA, dhe ky është një tregues se ekziston një mundësi për të zhvilluar më tej sektorin BMA.

Shitjet në tregun vendor janë llogaritur vetëm shitjet për klientët përfundimtarë të shitur kryesisht përmes supermarketeve. Shitjet e qendrave të grumbullimit tek përpunuesit / eksportuesit nuk janë përfshirë në shitjet totale, për të shmangur llogaritjes se dyfishtë (edhe shitje vendore nga qendra te përpunuese dhe pastaj si eksport i përpunuesit).

Eksporti total në 2019 ka qenë ***€ 8.15 milion***
€ 6.76 milion PPJD
€ 1.39 milion BMA

Pesë PPJD kryesore të eksportuara janë: manaferrat me € 0.51 Milion, kërpudhat me € 0.48 Milion, dëllinja € 0.47 Milion, Agulice € 0.31 Milion dhe hudhra e egër me € 0.27 Milion

Tabela 15: Eksporti i 5 llojeve kryesore te PPJD-ve

Eksporti i 5 llojeve kryesore te PPJD-ve			
No	PPJD	Eksport (€)	Shteti
1	Manaferat	516,000	Serbia, Gjermania
2	Kërpudhat	481,895	Gjermania, Austria
3	Dëllinja	471,100	Kanadaja, Italia, Zvicra, Gjermania
4	Aguliçe	310,000	Gjermania
5	Hudra e egër	270,000	Zvicra

Manaferrat janë eksportuar në Gjermani dhe Serbi; Kërpudhat janë eksportuar në Gjermani dhe Austri; Dëllinjë në Kanada, Itali, Zvicër dhe Gjermani, Aguliçja në Gjermani dhe hudhra e egër në Zvicër.

Tabela 16: Eksportimi i 5 llojeve kryesor te BMA-ve

No	BMA	Eksport (€)	Shteti
1	Rigoni	61,500	Switzerland & Gjermania
2	Menta	34,665	Gjermania
3	Mellaga e zeze	25,560	Gjermania
4	Borzilok	20,000	Gjermania
5	Ciani	15,750	Gjermania

Pesë llojet kryesore te BMA-ve të eksportuara kryesohen nga rigoni. Rigoni është shitur në Zvicër dhe Gjermani, Menta, Mellaga e zeze, Borziloku dhe Ciani në Gjermani si një nga shtetet qe importojmë sasi të mëdha të BMA-ve.

Tabela 17: Krahasimi i eksportit te PPJD dhe BMA ne vitet 2019, 2018 dhe 2017

2019	€ 8,157,072
2018	€ 6,394,108
2017	€ 5,810,890
Rritja 2019/2018 (%)	28%

Krahasimi i eksportimit në vitit 2019 me 2018, ka pasur një rritje të eksportit prej 1,762,964 € ose rritje prej 28%. Gjithashtu, kjo rritje e konsiderueshme vërehet duke filluar nga viti 2017 e në vazhdim.

5.2.7. Shitja e PPJD dhe BMA në tregun vendor

Totali i shitjeve në tregun vendor u raportua 2,227,757 €. Në tabelën më poshtë mund të shihni se shitjet më të mëdha u bënë në qendrat e grumbullimit të cilat zakonisht blejnë produkte nga grumbulluesit dhe pas përpunimit bazik (p.sh. tharjes) shesin ato produkte tek përpunuesit / eksportuesit. Shitjet në qendrat e grumbullimit ishin 85%, duke ndjekur shitjet në supermarket, restorante, etj. Me 13% dhe në fund të tjerët vetëm 2%. Sidoqoftë, për të shmangur numërimin e dyfishtë, shitjet e qendrave të grumbullimit u përjashtuan nga llogaritja e shitjeve vendore sepse produktet e përpunuesve / eksportuesve të blera nga qendrat e grumbullimit janë raportuar si eksporte.

Tabela 18: Shitjet ne tregun vendor te PPJD dhe BMA

Shitja ne tregun vendor te PPJD dhe BMA		
Tregu vendor	Shitjet (€)	Përqindja
Qendrat grumbulluese kryesore	1,891,046	85%
Supermarketet/konsumatorët final	289,710	13%
Te tjerët	47,001	2%
Totali shtijeve vendore	**€ 2,227,757**	

5.2.8. Sitjet sipas produkteve

Struktura e mallrave të shitura dominohet nga produktet gjysëm të përpunuara 51% e ndjekur nga lëndët e para 40%, ndërsa shitjet nga produktet përfundimtare mbeten të ulëta me vetëm 9%.

Tabela 19: Shitjet e PPJD dhe BMA sipas kategorive te produktit

Lëndë e parë	Produkt i gjysëm-përpunuar	Produkt final
40%	51%	9%

Siç mund ta shihni në tabela me lart, pothuajse 91% të eksporteve janë si lëndë e parë dhe gjysëm e përpunuar dhe vetëm 9% si produkt përfundimtar. Bazuar në këto te dhëna, ekziston një mundësi e madhe për investime në kapacitetin e mëtejshëm të përpunimit për të shtuar vlerën e produkteve. Shumica e produkteve të shitura janë organike, dhe kjo pasqyron trendin e kërkesës së tregut gjithashtu nëse ka përfshirë vetëm PPJD dhe BMA.

5.2.9. Investimet e tanishme dhe në të ardhmen dhe certifikimi

Investimi i përgjithshëm i raportuar nga të anketuarit në vitin 2019 ishte € 2.64 milion, me pjesën më të madhe të investimeve janë dedikuar për objektet e biznesit dhe makineritë.

Tabela 20: Investimet në 2019 (€)

Current Investment in 2019						
Totali i investimeve ne 2019	**Makineri**	**Objekte per pune**	**Tharëse**	**Zhvillimi i njohurive te stafit**	**Dhoma per ngrirje dhe ruajtje (€)**	**Investime tjera**
€ 2,639,086	€ 878,847	€ 923,100	€ 287,800	€ 35,550	€ 117,650	€ 396,139
100%	33%	35%	11%	1%	4%	15%

Ndërsa, lidhur me planet për investime në vitet 2020-2022, priten investime prej € 5.07 milion; me pjesën më të madhe të investimeve që u dedikohen tharëseve, hapësirave për ftohje dhe ngrirje, ambienteve të biznesit dhe makinerive. 5 nga 41 të anketuar nuk kanë shfaqur interes për të investuar ne te ardhmen. Përqindja e investimeve të ardhshme vështirë se ndryshon nga investimet aktuale. Hapësira për ftohje dhe ngrirje dhe tharëse me 22% e ndjekur nga investimet në Lead makineri me 21% etj.

Tabela 21: Investimet e planifikuara gjate viteve 2020-22

Totali investimeve te planifikuara 2020-2022	Makineri	Objekte per pune	Tharëse	Zhvillimi i njohurive te stafit	Dhoma per ngrirje dhe ruajtje (€)	Investime tjera
€ 5,066,712	€ 1,062,400	€ 1,006,000	€ 1,115,200	€ 117,100	€ 1,102,012	€ 664,000
100%	21%	20%	22%	2%	22%	13%

Për sa i përket certifikimeve me standardeve të ndryshme, kompanitë në sektorin PPJD dhe BMA nuk janë certifikuar mjaftueshëm me standardet e kërkuara nga blerësit në tregjet e BE-së. Për rritjen e mëtejshme të kapaciteteve eksportuese, kompanitë duhet te investojnë më tej në zbatimin e standardeve të kërkuara të cilësisë dhe sigurisë së ushqimit. Një përjashtim pozitiv është çertifikimi organik, nga 41 të anketuar, 35 janë çertifikuar me standard organik. Tabela më poshtë tregon vërtetimet që kanë të anketuarit; certifikatat organike ndiqen nga HACCP dhe ISO 22000.

Në 2019 janë certifikuar me standardin organik 35 operator

Figura 6: Llojet e Certifikimeve

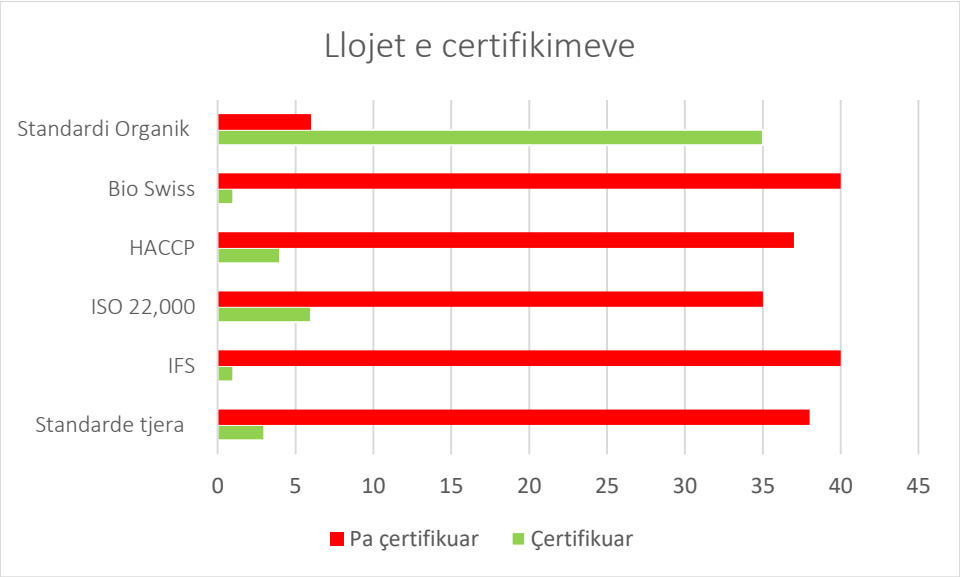

5.2.10 Planet për kultivimin e BMA-ve

Për planet për zgjerimin e mëtejshëm të kultivimit të BMA-ve, të anketuarit raportuan se kishin në plan të zgjeronin kultivimin për mbi 550 Ha. 98% e tij është planifikuar për prodhim organik dhe vetëm 2% në konvencionale. Dy janë arsyet për këtë - kërkesa e lartë për produkte organike dhe çmimet më të larta. Përmbledhja e planeve për zgjerimin e kultivimit është e dobishme për të gjithë aktorët e zinxhirit të vlerës, përfshirë MBPZHR-në dhe donatorët.

Tabela 22: Planet per zgjerimin e kultivimit te BMA-ve

	Sipërfaqja			Statusi	
Njësia	Totali	Në prona e kompanive	Fermer të kontraktuar	Organik	Konvencional
Ha	565.45	457.85	107.60	555.45	10
(%)	100	81	19	98	2

Lidhur me llojet e BMA-ve të planifikuara për tu zgjeruar kamomili, luledielli, rigoni dhe kungujt për farërat janë llojet kryesore. Këto lloje nuk varen shumë nga fuqia punëtore por më shumë eshte e varuar nga posedimi i sipërfaqeve te mëdha dhe makineria p.sh. për korrje.

Tabela 24: Llojet kryesore te BMA-ve qe planifikohet zgjerimi

BMA	Sipërfaqja Ha		BMA	Siperfaqja Ha
Kamomill	196		Mellaga e zeze	11
Kunguj per fare	170		Hithra	17
Luledielli	50		Purri	27
Rigon	32		Cian	20
Menta	29		Bare blete	2

5.2.11 Lista problemeve te idenfikuara

Përveç pyetjeve të përgjithshme në lidhje me sektorin, të anketuarve iu kërkua gjithashtu të rendisnin tre çështje që ata i konsideronin si problemet kryesore të sektorit. Përgjigjet e tyre u renditën në tabela vijuese sipas shpeshtësisë që secilit problem është përmendur.

Tabela 25: Lista e problemeve te sektorit

No	Lista e problemeve	Shpeshtësia
1	Vonesa ne pagesa	20
2	Mungesa e mekanizimit per kultivimin e BMA-ve	18
3	Fuqia punetore e pakualifikuar	16
4	Teknollogjia e vjetruar	13
5	Mungesa e fuqisë punetore	12
6	Interesat e larta te kredive	12
7	Siperfaqet e vogla te tokës	9
8	Mungesa e kapitalit qarkulluese – qarkullimi i parasë	8
9	Mungesa e ujit dhe sistemit te ujitjes	6
10	Mungesa te tregut	5
11	Mungesa e fareve cilësore	3
12	Mungesa enjohurive ne menaxhimin e barojave	3
13	Konkurenca jo lojale	1
14	Mungesa e tuneleve per ngrirje te thelle	1
15	Mbeshtetja e limituar nga Qeveria	1

Problemet e renditura grupohen sipas ngjashmërisë, kështu që në krye të listës janë problemet me financat - 'Vonesa në pagesa', 'mungesa e kapitalit qarkullues - rrjedha e parave' dhe 'normat e larta të interesit të kredisë'. Keto probleme janë thelbësore për kompanitë sepse ata duhet të kenë një sasi të lartë të kapitalit qarkullues për shkak të vlerës së lartë të PPJD dhe BMA dhe afati kohor nga mbledhja në shitje në tregun e eksportit zgjat të paktën 6 muaj - p.sh. për të eksportuar një kamion me mëllagë te zeze, eksportuesi duhet të ketë të paktën 100,000 € kapital qarkullues për gjashtë muaj për një kamion të vetëm. Përveç kësaj, të gjitha bizneset kanë investuar shumë, më pas, ata përballen me probleme me burime të kufizuara financiare. Mungesa e kapitalit qarkullues është një tregues që këtij sektori i duhen produkte / shërbime të dedikuara financiare për të adresuar kompleksitetin e përgjithshëm të mungesës së parave të gatshme në të gjithë zinxhirin e vlerës. Zgjidhjet financiare duhet të adresohen në mungesën e fluksit të parave që lidhen me sezonalitetin e kultivimit / mbledhjes, përpunimit dhe shitjes / eksportit të kulturave.

Në listë nje problem tjetër është, gjithashtu, problemi i "Mungesës së mekanizimit të duhur për kultivimin e BMA" dhe "Teknologjisë së Vjetër", këto probleme janë arsyet kryesore pse kultivimi i BMAs është i ende i pazhvilluar pavarësisht nga mundësitë e tregut për të eksportuar në tregjet e BE.

Problemi i përmendur "Fuqia punëtore e pakualifikuar", e cila mund të kategorizohet në të njëjtën kategori problemesh që lidhen me "Mungesa e njohurive" dhe "Mungesa e fuqisë punëtore".

Sipërfaqja e vogël e tokës - ky është një faktor kufizues për llojet e BMA-ve si mëllaga e zeze, menta, bari i bletës, si dhe për llojet që prodhohen në sipërfaqe të mëdha si kamomili, kunguj, luledielli.

Mungesa e sistemit të ujit / ujitjes, ky është problemi i kryesor i bujqësisë në Kosovë, vetëm 20,000 hektarë në Kosovë janë nën ujitje dhe kultivimi i kulturave me vlera të larta si BMA duhet të regjionalizohet bazuar në praninë e ujit për ujitje, më afër lumenjve, puseve dhe sistemet publike të ujitjes.

Tregu - nuk është vlerësuar i lartë sepse tregu botëror ka shumë kërkesa për PPJD dhe BMA. Eksportuesit kosovarë janë të vetëdijshëm për këtë mundësi të pakufizuar të tregut dhe tashmë kanë krijuar lidhje te mira tregtare.

Mungesa e farërave cilësorë renditet gjithashtu në një vend relativisht jo të lartë, ka shumë mënyra të riprodhimit të BMA.

Konkurrenca e pandershme - renditet shumë ulët duke marrë parasysh që në krahasim me sektorët e tjerë, sektori i PPJD dhe BMA eshte një nga sektorët më te organizuar përmes nënshkrimit te kontratave

ndërmjet palëve dhe në shumicën e rasteve respektohet. Nga ana tjetër standardi organik ka kërkesa organizative dhe shoqërore - ai kishte një ndikim pozitiv në organizimin e zinxhirit të vlerës.

Sipërfaqja e vogël e tuneleve per ngrirje te thelle dhe investimeve të tjera nuk u kushtuan shumë vëmendje nga kompanitë duke marrë parasysh se ka shumë mbështetje nga donatorët dhe Qeveria me Skemën e Granteve.

'Mbështetja e kufizuar nga Qeveria' ka qenë shumë e ulët duke marrë parasysh që Qeveria i ka dhene mbështetje të madhe këtij sektori përmes granteve, pagesave direkte dhe legjislacionit.

7. KONKLUZIONET

- Eksporti i PPJD-ve dhe BMA-ve në vitin 2019 ishte € 8.15 milion. Edhe më e rëndësishme, sektori ka potencial të madh për rritje sepse kompanitë e Kosovës kanë krijuar lidhje tregu me tregjet kryesore të BE (tregjet kryesore: Gjermania, Italia dhe Austria), që përfaqësojnë 57.6% të eksporteve totale;
- Rritja e punesimit ishte e ulët, vetëm 8% rritje e punëtorve me orar të plotë (29 punëtor shtesë) dhe 28% rritje e punëtorve sezonalë (276 punonjës shtesë);
- Ka pasur një rritje të kapaciteteve tharëse për një sipërfaqe prej 539 m^2, ose një rritje prej 39% krahasuar me 2018;
- Pati një rritje të ndjeshme në sipërfaqen e depove per ruajtjen e produkteve te ngrira (-20 ° C). Një shtesë prej 2,705 m^2 u instalua në 2019, duke përfaqësuar një rritje prej 42% kur krahasohet me 2018. Ky lloj i dhomëve ftohëse duhet të rritet më tej sepse në rast se produktet e ngrira nuk gjejnë treg ato mbeten për një kohë të gjatë në dhoma per ruajtje;
- Ky sektor përqendrohet plotësisht në eksport. Destinacioni kryesor i eksporteve ishin vendet e BE-së: Gjermania, Italia, Republika Çeke, Serbia, Zvicra Austria, Lituania etj. Kjo tregon se ka ende kërkesë të lartë për PPJD dhe BMA në tregun botëror;
- Ky sektor ka potencial për të përmirësuar bilancin tregtar negativ të Kosovës dhe të punësojë më shumë njerëz për shkak të përparësive kryesore që janë lidhjet e mira me tregut dhe klimës / mjedisit të duhur për kultivimin e BMA-ve dhe grumbullimin e PPJD;
- Investimet ne ngritjet e njohurive te stafit nga bizneset eshte investimi më i ulët - vetem 117,100 € ose vetëm 1% i totalit te investimeve;
- Problemet financiare janë problemi kryesor i raportuar nga të anketuarit. Sektori kanë nevojë për sasi te mëdha te kapitalit qarkullues, por kompanitë kanë investuar shumë në vitet e fundit;
- Besimi i vendosur midis ORGANIKA-s, shoqatës së sektorit dhe palëve të saj të interesit janë premtues.

REFERENCAT:

1. Reporti i gjelbert, MBPZHR, 2018
2. GIZ, Birgitt Boor, Value Chain and Market for BMAs in Kosovo, 2019, Prishtina
3. Udhezimi Administrativ nr. 04/2008, "për kultivimin, grumbullimin, qarkullimin dhe shfrytëzimin e produkteve pyjore jodrusore"
4. MBPZHR, Programi i pagesave direkte 2020, (https://www.mbpzhr-ks.net/repository/docs/495_Programi_per_Pagesa_Direkte_per_vitin_2018_21.pdf)
5. ORGANIKA, per ne , (https://ORGANIKA-ks.org/en/about-us/)
6. Guidelines for grant applicants - IPA Agriculture and Rural Development Support Grant Scheme 2015
7. MBPZHR, Programi Zhvillimi Rural 2020, (http://www.azhb-ks.net/repository/docs/2020_07_21_143631_Programi_per_Zhvillim_Rural_2020-21.pdf)
8. MBPZHR, Programi i Pagesave Direkte 2020, (http://www.azhb-ks.net/repository/docs/2020_07_21_143701_Programi_per_Pagesa_Direkte_pervitin_2020.pdf)

SHTOJCA 1: Pyetsori 2019

Pyetësori për analizën bazë të sektorit PPJD-ve dhe BMA-ve				
1. **Informatat e përgjithshme**				
Kompania:				
Adresa:				
E-mail:				
Roli në ZHV:	Add ✓			
	QG per PPJD ☐	QG per BMA ☐	Perpunues ☐	Eksportues ☐
Kontakt Personi:				
Telefoni:				
Web faqja:				
Viti i themelimit të kompanisë:				
Legal status:				

2. Numri i Punëtorëve 2019				
Numri i përgjithshme i punëtorëve				
Me orar te plote	Gra	Burra	Te rinj 18-30	Minoritete
Numri				
Sezonal	Gra	Burra	Te rinj 18-30	Minoritete
Numri				

3. **Standardet ndërkombëtare me të cilat ndërmarrja juaj është certifikuar 2019**		
Standardi	**Viti i çertifikimit**	**Validiteti i çertifikatës deri (muaji/ viti)**
Organik		
HAACP		
ISO 22.000		
IFS		
BioSwiss		
Te tjera		

4. **Kapacitetet përpunuese aktuale – 2019**				
Tharëse:	Siperfaqja (m2)	Kapaciteti (Ton/24 ore)	Kapaciteti vjetor (dite/vit)	Shfrytezimi (%)
Tunele per ngrirje te thelle (-40):	Siperfaqja (m2)	Kapaciteti (Ton/24 ore)	Kapaciteti vjetor (dite/vit)	Shfrytezimi (%)
Depot e produktet e ngrira (-20):	Siperfaqja (m2)	Kapaciteti (Ton/24 ore)	Kapaciteti vjetor (dite/vit)	Shfrytezimi (%)
Objekte per perpunim:	Siperfaqja (m2)	Kapaciteti (Ton/24 ore)	Kapaciteti vjetor (dite/vit)	Shfrytezimi (%)
Kapacitet tjera përpunuese				

Përshkruaj makinat	

5. Kapacitetet aktuale grumbulluese për PPJD-re 2019

	Llojet e PPJD-ve	Sasia (kg)
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		

5.1 **Kontratat me grumbullues të PPJD-ve 2019**

Kontrata e furnizuese

Numri i kontratave me QG		Sasia (Ton)	
Numri i kontratave me Fermer		Sasia (Ton)	
Numri i fermerëve pa kontrata		Sasia (Ton)	

6 Kultivimi i BMA-ve dhe frutave te imëta në 2019

.	Llojet e BMA-ve dhe frutave te imëta	Sipërfaqja totale (Ha)	Saisa ne Ton	Numri i kontratave te fermerëve kultivues		Sipërfaqet ne pronësi te ndërmarrjes	Organike kg	Konvencionale kg
				Me kontrat	Pa kontrat			
				Nr.	Nr.			
1								
2								
3								
4								
5								
6								
7								
8								
9								
10								

A keni nevoje te rrisni numrin e kultivuesve te bimeve te larte cekuar Po _____ Jo _____

Nëse po, ju lutem specifiko kulturat dhe sipërfaqet që dëshironi të i zgjeroni

Produktet	Sipërfaqja (Ha)	Sasia (ton)	Organik	Konvencional

7 **Vlera e përgjithshme e investimeve e** (Ju lutemi shkruani një vlere të përafërt te investimeve në euro) _____

Vlera e investimit 2019

(Ju lutemi shkruani një vlere të përafërt te investimeve në euro)

Objekte afariste (depo, hapësira përpunuese)	Makineri	Tharese	Hapësira për ftohje dhe ngrirje	Kualifikim të personelit	Other investments (specify in what)
€	€	€	€	€	€

Investimet e planifikuara per tre vitet e ardheshme 2020-2022

(Ju lutemi shkruani një vlere të përafërt te investimeve në euro)

Objekte afariste (depo, hapësira përpunuese)	Makineri	Tharese	Hapësira për ftohje dhe ngrirje	Kualifikim të personelit	Other investments (specify in what)
€	€	€	€	€	€

8 **Tregu 2019**

Vlera totale e shitjeve €	_____€
Vlera totale e shitjeve nga Eksporti €	_____€
Vlera totale e shitjeve vendore €	_____€

Eksport	%
Tregu Vendor	%
Organik	%
Konvencional	%

Llojet e produkteve dhe sasia e eksportuar

Produktet	Sasia e 2019 (ton)	Shteti	Vlera (EUR)	PPJD (sheno me-x)	BMA (sheno me-x)

Llojet e produkteve dhe sasia e shitur ne tregun vendor.
Ju lutem specifiko blerësit (tregtarë, markete, konsumator final, apo tjetër)

Produktet	Sasia e 2019 (ton)	Vlera (€)	Bleresi	PPJD (sheno me-x)	BMA (sheno me-x)

Format e shitjes së produkteve të ndërmarrjes tuaj në %

Lëndë e parë (%)	Produkte gjysmë të përpunuara (%)	Produkte finale (%)

9. Plani per zgjerimin e kapaciteteve dhe potencialet për pesë vitet e ardhshme ?
(Nëse po, ju lutem jepni informata shtesë se si planifikoni te arrini këto rritje)

Rritja e sasive te prodhimtarisë	
Zhvillimi i produkteve te reja	
Depërtimi ne Tregje te reja	
Përpunimi dhe rritja e vlerës së produkteve - prodhimi i produkteve finale për treg	

10. Pritjet tuaja për eksport gjatë 5 viteve te ardhshme

	%
1. Rritje	
2. Ulje	
3. Nuk pres ndryshim (as rritje as ulje)	

Specifiko parashikimet tuaja në % për 5 vitet e ardhshme qe ndërmarrja juaj planifikon te fokusohet (duke u bazuar ne kërkesat e tregut)	
Produkte organike %	
Produkte konvencionale %	

Këtë rritje në eksport e pritni si rezultat i (rrumbullakëso te gjitha opsionet e aplikueshme):	
1	Rritjes së kërkesës për produkte në tregje ndërkombëtare
2	Qasjes më të mirë në tregje të eksportit
3	Rritjes së produktivitetit (p.sh. përmes metodave të kultivimit/prodhimit ose makinerive/pajisjeve më të avancuara)
4	Përmirësim të kualitetit të produkteve
5	Përmirësim të certifikimit të cilësisë së produkteve
6	Tjetër (specifiko)_____

11. List the three key issues you match		
1.	2.	3.